

ALICJA GŁUSZEK

Instytut Amerykanistyki i Studiów Polonijnych
Uniwersytet Jagielloński

MEKSYKAŃSKI RUCH PRZECIWKO HANDLOWI LUDŹMI: PIENIĄDZE, IDEOLOGIA I PRAWA CZŁOWIEKA

Wstęp

W ostatnich pięciu latach w Meksyku powstał ruch społeczny przeciwko handlowi ludźmi, którego celem było przede wszystkim wywołanie zmian prawnych umożliwiających skuteczniejsze ściganie i karanie przestępców oraz lepszą pomoc i ochronę ofiar. Nie był to ruch masowy, raczej luźna koalicja jednostek i organizacji pozarządowych oraz instytucji naukowych.

Niniejszy referat stawia sobie za cel odpowiedź na pytanie: Jakie czynniki ukształtowały meksykański ruch przeciwko handlowi ludźmi? Koncentruje się on zatem na genezie mobilizacji sił społecznych w kierunku wymuszenia zmiany w jednym z elementów struktury, jakim jest wymiar normatywny.

Badając genezę meksykańskiego ruchu społecznego przeciwko handlowi ludźmi, na podstawie teorii ruchu społecznego udało się ustalić, że w diagnozowanym przypadku doszło do przekazania¹ ze środowiska międzynarodowego uogólnionego przekonania². W ten sposób doszło do inspiracji działaczy meksykańskich ideami powstałymi poza Meksykiem, które określały, czym jest handel ludźmi i jak powinno się go zwalczać. Temu przepływowi treści symbolicznych towarzyszyła transnarodowa mobilizacja środków materialnych i niematerialnych, mianowicie doszło do przekazania stronie meksykańskiej – głównie przez podmioty amerykańskie – środków finansowych, która to strona dzięki kapitałowi społecznemu i potencjałowi organizacyjnemu wykorzystwała je do zorganizowania ruchu społecznego przeciwko handlowi ludźmi. Ponadto w procesie powstawania ruchu społecznego doszło do przekazania treści symbolicznych, które zostały zinterpretowane i adaptowane do warunków wewnętrznych.

¹ Więcej o dyfuzji wzorów kulturowych w Conny Roggeband, „*Immediately I Thought We Should Do the Same Thing*”: *International Inspiration and Exchange in Feminist Action against Sexual Violence*, „*European Journal of Women’s Studies*” 2004, vol. 11 (2), s. 160–164.

² Neil J. Smelser, *Analiza zachowania zbiorowego* [w:] Piotr Sztompka, Marek Kucia, *Socjologia. Lektury*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2005, s. 209, 214.

Teoretyczne spojrzenie na determinanty ruchów społecznych

Piotr Sztompka³, podobnie jak Donatella della Porta i Mario Diani⁴, charakteryzuje ruch społeczny jako celowe działanie zbiorowe ukierunkowane na zmianę społeczną. Dodaje, że ruchy społeczne przebiegają w niezinstytucjonalizowanych ramach i w sposób niesformalizowany. Donatella della Porta i Mario Diani⁵, dokonawszy syntezy różnych podejść analitycznych ruchów społecznych i na jej podstawie, wyróżnili następujące cechy tego zjawiska społecznego: nieformalne interakcje w ramach sieci, podzielany zespół przekonani i zbudowana na nim solidarność, działanie zbiorowe wyłaniające się i koncentrujące na konflikcie wewnątrz struktury społecznej.

Donatella della Porta i Mario Diani w swojej analizie teorii ruchów społecznych wymienili kilka szkół myślenia o nich⁶. Jedną z nich jest podejście, które koncentruje się na badaniu zachowań zbiorowych (*collective behavior*)⁷. Naukowcy z tego nurtu, wśród nich Neal J. Smelser⁸, zwracają uwagę na to, że ruchy wyłaniają się z konfliktu/napięcia w strukturze społecznej, które pojawia się w momencie głębokich i szybkich zmian społecznych. Socjologowie związani z tym nurtem po pierwsze ustalili, że ruchy społeczne są kształtowane przez czynniki strukturalne, po drugie wskazali, że w procesie wyłaniania się ruchu dochodzi do tworzenia treści symbolicznych, wokół których skupiają się ludzie.

Inne podejście do ruchów społecznych, zwane przez autorów *Social Movements: An Introduction* podejściem „mobilizacji zasobów” (*resource mobilization*)⁹, koncentruje się na genezie ruchu, która jest procesem racjonalnym. Podczas niej liderzy gromadzą zasoby, czyli środki, dzięki którym działanie zbiorowe staje się możliwe. Są to środki materialne, takie jak: praca, pieniądze, usługi, konkretne korzyści, i niematerialne, takie jak władza, autorytet, moralne zaangażowanie, przyjaźń, wiara. Według zwolenników podejścia „mobilizacji zasobów” w tworzeniu i utrzymywaniu ruchów decydującą rolę mają liderzy. Funkcjonują oni, opierając się na racjonalnym wazieniu kosztów i zysków, jakie może przynieść działanie.

Trzecie podejście teoretyczne, które daje odpowiedź na pytanie o genezę ruchów społecznych, zwraca uwagę na proces dyfuzji międzykulturowej (*cross-national diffusion*)¹⁰. W jej ramach następuje przekazanie pewnych treści symbolicznych, które przyjęte w innym państwie stanowią podstawę do działania zbiorowego. Badacze roli dyfuzji międzynarodowej w rozwoju ruchów społecznych koncentrują się na tym, w jaki sposób aktywiści społeczni z różnych krajów komunikują się z sobą, jak wcho-

³ Więcej w Piotr Sztompka, *Socjologia*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2002, s. 157–173; Piotr Sztompka, *Ruchy społeczne – struktury in statu nascendi* [w:] Piotr Sztompka, Marek Kucia, *Socjologia. Lektury, op. cit.*, s. 225–230.

⁴ Więcej w Donatella della Porta, Mario Diani, *Social Movements: An Introduction*, Blackwell Publishers Inc., Oxford–Maiden 1999.

⁵ Donatella della Porta, Mario Diani, *Social Movements...*, *op. cit.*, s. 13–16.

⁶ *Ibidem*, s. 1–4.

⁷ *Ibidem*, s. 4–7.

⁸ Neil J. Smelser, *Analiza zachowania...*, *op. cit.*, s. 209.

⁹ Donatella della Porta, Mario Diani, *Social Movements...*, *op. cit.*, s. 7–9.

¹⁰ Conny Roggeband, „*Immediately I Thought We Should...*”, *op. cit.*, s. 160–162.

dzą w kontakt z obcymi ideami i w jaki sposób adaptują je do swoich lokalnych potrzeb. Punktem wyjścia do takiej analizy były badania Everetta M. Rogersa z lat 60. XX wieku dotyczące dyfuzji innowacji. Pierwsze modele dyfuzji były bardzo proste i zakładały, że pewne treści – innowacje – są wytwarzane w pewnym kraju, potem dochodzi do ich przekazania i przejścia w innym kraju. Obecnie uważa się, że w trakcie procesu dyfuzji dochodzi do interpretacji i adaptacji innowacji do warunków, w jakich funkcjonuje odbiorca¹¹.

Przeгляд podstawowych podejść do badania ruchów społecznych pokazuje, że badając genezę ruchów, należy wziąć pod uwagę wiele różnych czynników. Wśród nich można wymienić determinanty o różnej naturze: strukturalne i jednostkowe (poziom liderów ich *agency*), materialne i niematerialne (zasoby), wewnętrzne i zewnętrzne w stosunku do podmiotów w ruchu.

Neal Smelser zaproponował schemat¹² porządkujący te determinanty, jest nim „logika wartości dodanej”, który jest brany pod uwagę w niniejszym referacie. W ramach niego zmienne są dodawane w sekwencji, tak jak w procesie produkcji „każde stadium dodaje swą wartość”. „W miarę rozwoju procesu wartości dodanej coraz bardziej ograniczony staje się zakres możliwości tego, jak może wyglądać produkt końcowy”. Smelser wymienia następujące czynniki kształtujące ruch społeczny¹³: kontekst strukturalny, napięcie strukturalne, czynniki sprzyjające lub opóźniające, mobilizacja uczestników działania, działania kontroli społecznej, przy czym stanowią one kolejne ogniwa procesu genezy ruchu (która postępuje według logiki wartości dodanej). W tym procesie moment, kiedy wyłania się **uogólnione przekonanie** jest decydujący, ponieważ wokół niego grupują się ludzie i mobilizuje się kapitał społeczny. Niniejszy referat koncentruje się właśnie na tej fazie rozwoju ruchu oraz na sposobach mobilizacji zasobów materialnych i niematerialnych, które umożliwiają zmaterializowanie się działania zbiorowego. Takie ograniczone potraktowanie tematu jest konieczne z dwóch względów: po pierwsze dlatego, że faza ta jest kluczowa, po drugie z powodu ograniczeń wystąpień konferencyjnych. Pomijam ważne kwestie leżące u źródeł tego działania społecznego, które N. Smelser nazwałby czynnikami strukturalnymi; są nimi wszystkie te zmienne, które wiążą się ze zjawiskiem handlu ludźmi, z sytuacją wewnętrzną w USA i w Meksyku w omawianym okresie oraz z relacjami transnarodowymi pomiędzy podmiotami amerykańskimi i meksykańskimi.

Krótką charakterystyka meksykańskiego ruchu przeciwko handlowi ludźmi

W Meksyku po 2004 roku kilka organizacji (pozarządowych i międzynarodowych) i osób połączyło swoje siły w luźnej koalicji na rzecz zmiany prawa federalnego, polegającej na wprowadzeniu ustawy kryminalizującej handel ludźmi, dającej instrumenty umożliwiające pomoc ofiarom i ich ochronę.

¹¹ *Ibidem*, s. 161–162.

¹² Neil J. Smelser, *Analiza zachowania...*, *op. cit.*, s. 212–213.

¹³ *Ibidem*, s. 213–215.

Tabela 1. Ruch przeciwko handlowi ludźmi na tle wszystkich organizacji zaangażowanych w projekty przeciwko temu przestępstwu

Organizacje, które prowadziły programy dotyczące handlu ludźmi	Grupo Promotor de Legislación Antitrata de Personas, 27 organizacji	Colectivo de Organizaciones Contra la Trata de Personas
<ol style="list-style-type: none"> 1. Sin Fronteras 2. Casa de las Mercedes 3. Casa Alianza 4. MOM Meksyk 5. Centro Fray Julián Garcés 6. Centro Fray Matías de Córdoba 7. Dimensión Pastoral de Movilidad Humana 8. Coalición Regional Contra el Tráfico de Mujeres y Niñas en América Latina y el Caribe 9. Foundation Daywalka Mexico 10. CEIDAS 11. PROTEJA 12. Centro Integral de Atención a las Mujeres 13. Alternativas Pacificas 14. Comisión Mexicana de Derechos Humanos 15. Fundacion Camino a Casa 16. Infancia Común 17. Fundación Infancia 18. Bilateral Safety Corridor Coalition 	<ol style="list-style-type: none"> 1. INACIPE i UNAM 2. FLACSO 3. Colegio de Mexico 4. Sin Fronteras 5. Casa Alianza 6. Casa de las Mercedes 7. MOM Meksyk 8. MOP 9. Centro Fray Julián Garcés 10. Coalición Regional Contra el Tráfico de Mujeres y Niñas en América Latina y el Caribe 11. Defensoras Populares 12. Oficina de la Defensoría de la Infancia 13. Red por los Derechos de la Infancia 14. Red Nacional de Refugios 15. Derechos Humanos y Desarrollo Local 16. La Iniciativa Global para la Equidad i inne 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Sin Fronteras 2. Casa de las Mercedes 3. Casa Alianza 4. MOM Meksyk 5. Centro Fray Matías de Córdoba 6. Centro Fray Julián Garcés 7. Dimensión Pastoral de Movilidad Humana 8. Foundation Daywalka México 9. Infancia Común, AC 10. Fundación Infancia 11. Red Nacional de Refugios 12. Red por los Derechos de la Infancia 13. Casa del Migrante Frontera con Justicia 14. Centro de Apoyo y Capacitación para Empleadas del Hogar

Analizując tabelę 1, można zauważyć, że liderami działań przeciwko handlowi ludźmi w Meksyku są: Mónica Salazar (która działała w kilku organizacjach: Daywalka Foundation, Sin Fronteras, Infancia Común, CEIDAS), Sin Fronteras, Biuro Międzynarodowej Organizacji do spraw Migracji (MOM) w Meksyku, CEIDAS, Centro Fray Julián Garcés, Casa de las Mercedes, Casa Alianza. Od 2004 roku działają one razem albo samodzielnie. Casa de las Mercedes już od połowy lat 90. pomaga dziewczynom i kobietom – ofiarom handlu. Jako liderzy byli oni obecni w mediach i instytucjach meksykańskich, reprezentując zarówno *Grupo*, jak i *Colectivo*. To oni zwołują spotkania i mają bieżące, robocze kontakty z innymi organizacjami, np. udzielając pomocy ofiarom handlu ludźmi.

Wszystkie organizacje wymienione w pierwszej kolumnie tabeli 1 w latach 2004–2009 zrealizowały różne projekty mające zapobiegać handlowi ludźmi (prewencyjne, pomocowe, szkoleniowe, lobbingsowe).

Druga kolumna prezentuje członków **Grupo Promotor de Legislación Antitrata**, która powstała jesienią 2005 roku z inicjatywy Casals & Associates. *Grupo* działała do połowy 2006 roku. W jej skład wchodziło 27 organizacji pozarządowych i międzynarodowych, osoby prywatne związane z instytucjami akademickimi. Przewodził jej dr Miguel Ontiveros z INACIPE i UNAM, który na potrzeby działań lobbingsowych grupy napisał projekt ustawy o zakazie handlu ludźmi. Przez rok *Grupo*, występując w mediach, spotykając się z parlamentarzystami i organizując konferencje, promowała ten projekt. Udało jej się przekonać Senat, który przyjął ów projekt w 2005 roku. Następnie został on przekazany Izbie Deputowanych, która nie zdołała przed końcem kadencji Kongresu wypowiedzieć się na jego temat.

Prace nad ustawą o zakazie handlu ludźmi zostały wznowione w 2007 roku, a w listopadzie tegoż roku obie izby parlamentu meksykańskiego przyjęły ustawę o nazwie *Ley para prevenir y sancionar la trata de personas*. Wkrótce jednak okazało się, że nie jest ona realizowana, ponieważ brakuje rozporządzenia wykonawczego. Wobec tej luki prawnej część członków *Grupo* pozostała w mobilizacji, zaczęli się spotykać sporadycznie w 2008 roku, a w lutym 2009 ujawnili się na konferencji prasowej jako **Colectivo de Organizaciones contra la Trata de Personas** (jego skład znajduje się w trzeciej kolumnie tabeli 1). To one jeszcze w grudniu 2008 roku wystosowały list do prezydenta Felipe Calderona, żądając jak najszybszego wydania rozporządzenia, które umożliwiłoby wykonywanie ustawy o zakazie handlu ludźmi. Zostało ono wydane w lutym 2009 roku, jednak jego treść rozczarowała organizacje pozarządowe. To sprawiło, że *Colectivo* wystąpiło na konferencji prasowej, wyliczając słabości przyjętych w rozporządzeniu rozwiązań.

Spotkania *Colectivo* zostały zainicjowane przez MOM i Monicę Salazar (Fundación Infancia, Daywalka Foundation). W 2009 roku jego członkowie zostali przeszkoleni w ramach projektu Global Rights i Fundación Infancia w Meksyku.

Uogólnione przekonanie – jego powstanie, treść i rozpowszechnianie się w Meksyku

Powstanie uogólnionego przekonania

Handel ludźmi w wiedzy potocznej łączony jest z odległą przeszłością, mimo że raporty historyczne jak i współczesne mówią o jego istnieniu w każdym okresie historii ludzkości. W połowie lat 90. XX wieku alarmujące doniesienia mediów oraz organizacji pozarządowych o dramatycznych losach kobiet oraz dzieci, sprzedawanych i wykorzystywanych w Europie i Azji, wzbudziły zainteresowanie przedstawicieli Organizacji Narodów Zjednoczonych, Unii Europejskiej, USA. Przełożyło się ono na włączenie tego problemu do agendy prac nad konwencją dotyczącą zorganizowanej przestępczości transnarodowej.

Do negocjacji tego traktatu i uzupełniających go protokołów o przemyśle migranów i handlu ludźmi zostały dopuszczone w charakterze eksperta organizacje pozarządowe, które występowały w dwóch blokach: Human Rights Caucus na czele z Global Rights reprezentowaną przez Ann Jordan i Coalition Against Trafficking in Women. Orędownikiem nowej umowy o zakazie handlu ludźmi były Stany Zjednoczone, które w tym samym czasie były w trakcie pracy nad prawem krajowym dotyczącym tego przestępstwa.

W 2000 roku konwencja i protokoły zostały zatwierdzone przez Zgromadzenie Generalne ONZ, następnie podpisane przez 117 krajów, w tym Meksyk¹⁴. Protokół z Palermo, jak jest nazywany „Protokół o zapobieganiu, ściganiu i karaniu handlu ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi”, jest przełomowym tekstem, który definiuje handel ludźmi, określa standardowe ramy polityki (wyznaczone przez cztery filary: prewencję, ściganie przestępców, pomoc ofiarom oraz współpracę międzynarodową). Od tej pory w dyskursie o handlu ludźmi dominuje definicja z Palermo z jej trzyczęściową konstrukcją (czyny, środki, cel) i uznaniem, że zgoda ofiary w momencie rekrutacji jest irrelevantna dla zaistnienia przestępstwa.

W tym samym okresie w USA Kongres przyjął ustawę *Trafficking Victims Protection Act*, która zobowiązuje rząd do podejmowania działań na całym świecie w celu wyeliminowania handlu ludźmi. Zaopatrza w tym celu poszczególne departamenty (Departament Stanu, Departament Sprawiedliwości i Departament Bezpieczeństwa Wewnętrznego) w specjalne budżety na projekty antytraffickingowe. Są one rozdysponowywane w drodze konkursu wśród organizacji pozarządowych amerykańskich i zagranicznych lub międzynarodowych, jak np. MOM, Międzynarodową Organizację Pracy (MOP) oraz Organizację Państw Amerykańskich (OPA). Ponadto w 2003 roku prezydent George Bush przekazał dodatkową kwotę w wysokości 50 mln dolarów na specjalną Globalną Inicjatywę przeciwko Handlowi Ludźmi. Ten program objął swoim zasięgiem osiem krajów, w tym tylko dwa z Ameryki Łacińskiej – Brazylię i Meksyk.

Z kolei w Europie państwa członkowskie UE i RE również podjęły pewne kroki w celu stworzenia instrumentów prawnych umożliwiających lepsze ściganie handlarzy

¹⁴ Meksyk ratyfikował Protokół o zapobieganiu, ściganiu i karaniu handlu ludźmi w marcu 2003 roku. Strona UNDOC <http://www.unodc.org/unodc/en/treaties/CTOC/countrylist-trafficking-protocol.html> (dostęp: 22.03.2010).

ludźmi i pomoc ich ofiarom. Rada Europy przygotowała w 2004 roku konwencję do spraw działań przeciwko handlowi ludźmi, a Unia Europejska wyznaczyła minimalne standardy dotyczące kryminalizacji tego przestępstwa i udzielania pomocy ofiarom handlu ludźmi pochodzącym z krajów trzecich. Oprócz tych działań legislacyjnych Unia Europejska stworzyła dwa fundusze, STOP i DAPHNE, z których środki były przeznaczane na badania i pomoc ofiarom. Problem handlu ludźmi został włączony do agendy humanitarnej pomocy UE dla krajów trzecich, z którymi jest ona stowarzyszona, co jest ważne w kontekście tematu tego referatu.

W omawianym tutaj okresie wiedza na temat handlu ludźmi oraz modele polityki antytraffickingowej zostały wypracowane głównie przez organizacje pozarządowe, takie jak: Global Alliance Against Trafficking in Women, Coalition Against Trafficking in Women, Anti-Slavery, Global Rights, oraz organizacje międzynarodowe, takie jak: ONZ, Międzynarodowa Organizacja do spraw Migracji, Międzynarodowa Organizacja Pracy. Badania na temat zjawiska były prowadzone głównie w Europie (przede wszystkim w: Holandii, Niemczech, Mołdawii, Włoszech, byłej Jugosławii), Stanach Zjednoczonych, Azji (przede wszystkim w Indiach, Tajlandii, Birmie).

Treść uogólnionego przekonania

Uogólnione przekonanie dotyczące handlu ludźmi składa się z zespołu poglądów określających to, czym jest handel ludźmi i jak powinno się postępować z przypadkami handlu. Współczesna definicja handlu ludźmi znajduje się w art. 3 Protokołu z Palermo; została ona przyjęta przez 124 państwa strony tego traktatu, posługują się nią badacze i organizacje pozarządowe. Brzmi ona następująco:

„Handel ludźmi” oznacza werbowanie, transport, przekazywanie, przechowywanie lub przyjmowanie osób z zastosowaniem gróźb lub użyciem siły lub też z wykorzystaniem innej formy przymusu, uprowadzenia, oszustwa, wprowadzenia w błąd, nadużycia władzy lub wykorzystania słabości, wręczenia lub przyjęcia płatności lub korzyści dla uzyskania zgody osoby mającej kontrolę nad inną osobą, w celu wykorzystania. Termin wykorzystanie obejmuje, między innymi, zmuszanie do prostytucji lub inne formy wykorzystania seksualnego, pracę lub usługi o charakterze przymusowym, niewolnictwo lub praktyki podobne do niewolnictwa, zniewolenie bądź usunięcie organów; zgoda ofiary handlu ludźmi na zamierzone wykorzystanie nie ma znaczenia, jeżeli posłużono się którąkolwiek z metod wymienionych powyżej¹⁵.

Zjawisko handlu ludźmi jest obecnie postrzegane jako forma łamania praw człowieka i łączone z kwestią zorganizowanej przestępczości transnarodowej oraz nielegalnej migracji, rzadziej z kwestiami nieformalnej gospodarki i prawami pracowników migracyjnych. Stąd przyjęto m.in. w Protokole z Palermo, że polityka przeciwko handlowi, spełniająca minimalne standardy, powinna zawierać trzy kategorie instrumentów: 1. gwarantujące ściganie i karanie tego przestępstwa; 2. zapewniające ochronę i pomoc

¹⁵ Dz.U. z 2005 r., Nr 18, poz. 160.

ofiarom; 3. prewencyjne, koncentrujące się na powstrzymaniu ludzi od podejmowania ryzykownych decyzji dotyczących migracji.

Dyfuzja uogólnionego przekonania ze środowiska międzynarodowego do meksykańskiego

Centralną tezą rozwijaną w tym referacie jest twierdzenie, że ruch meksykański przeciwko handlowi ludźmi powstał w latach 2004–2010 dzięki inspiracji międzynarodowej i połączeniu się zasobów materialnych i niematerialnych, meksykańskich i zagranicznych. W tym okresie doszło do spotkań działaczy zagranicznych i meksykańskich, przeprowadzono również projekty międzynarodowe w Meksyku mające na celu wprowadzenie polityki przeciwko handlowi ludźmi na poziomie federalnym i stanowym w tym państwie (zob. tabela 2, która zawiera wykaz powstałych partnerstw). W ten sposób przekazano uogólnione przekonanie i środki finansowe, które w połączeniu z kapitałem społecznym, organizacyjnym podmiotów meksykańskich zaowocowały ruchem społecznym (model procesu dyfuzji przedstawia diagram 1).

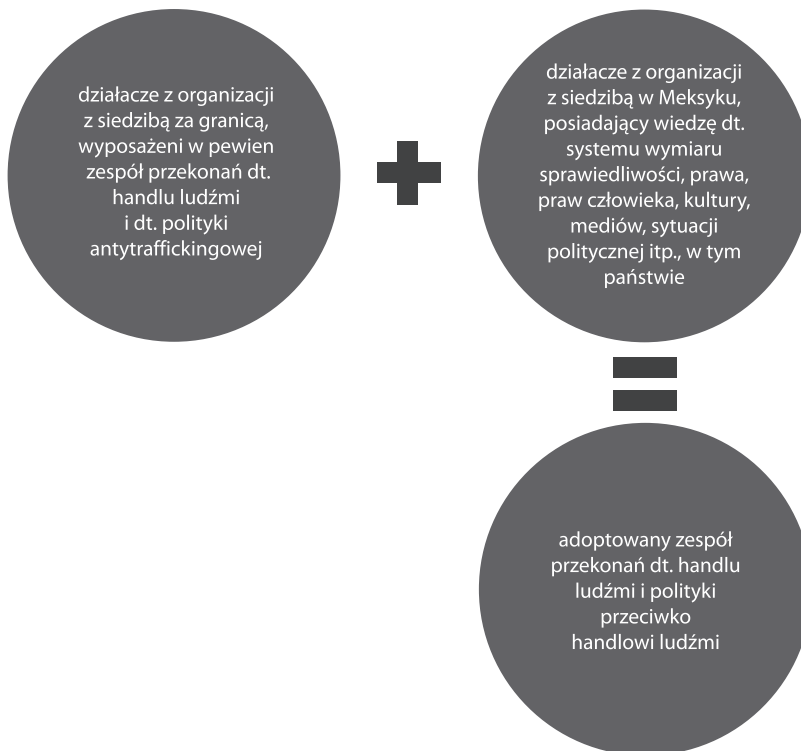

Diagram 1. Model procesów dyfuzji, do jakich doszło w latach 2004–2009, w wyniku których powstał meksykański ruch przeciwko handlowi ludźmi

Kanały komunikacji otworzyły się dzięki wcześniejszym znajomościom i środkom pieniężnym, jakie były dostępne po roku 2004 (z budżetu Stanów Zjednoczonych lub organizacji międzynarodowych i fundacji). Oprócz takiej bezpośredniej komunikacji podmioty meksykańskie były informowane o zjawisku przez media meksykańskie, które pisały o nim, a także o raportach Departamentu Stanu i UNICEF, ONZ, MOP, krytykujących Meksyk za bierność w kwestii zwalczania handlu ludźmi.

Tabela 2. Podmioty, które w latach 2004–2009 współpracowały z sobą

Podmiot zagraniczny lub międzynarodowy	Podmiot meksykański	Okres trwania współpracy
Global Rights (Ann Jordan, Mercedes Assorati, Iniciativa contra la Trata de Personas)	Sin Fronteras (Fabienne Venet, Mónica Salazar, Karina Arias), Casa Alianza, Centro Fray Julián Garcés, Centro de Estudios Fronterizos y de Promoción de los Derechos Humanos, Foundation Daywalka (Mónica Salazar)	Lata 2004–2006, 2009
MOM/OPA/Międzynarodowa Komisja do spraw Kobiet	dr Rodolfo Casillas, Casa de las Mercedes, Centro Fray Julián Garcés, Centro Fray Matías de Córdoba, Casa Alianza, Sin Fronteras, Casa del Migrante	Od drugiej połowy 2004 roku do dziś
CATW International	Założenie w 2004 roku biura regionalnego w Meksyku – CATWLAC (Teresa Ulloa)	od 2004 do dziś
Casals & Associates	dr Miguel Ontiveros i organizacje zgromadzone w Grupo de Legislación Antitrata de Personas	2005–2006
CWA (Concerned Women for America)	Movilidad Humana, Fundación Infancia, Casa sobre la Roca, Comisión Mexicana de Derechos Humanos, Red Familia	2005–2006
CRS (Catholic Relief Service)	Movilidad Humana, Sin Fronteras	2007–2009
MSI/AED (Management Systems International/Academy for Educational Development)	PROTEJA (utworzona przez MSI/AED), Casa de las Mercedes, Fundación Camino a Casa, CIAM, Casa Alianza, Alternativas Pacificas	2006–2009

Pierwszym spotkaniem przedstawicieli organizacji meksykańskich i amerykańskich w sprawie handlu ludźmi była konferencja zorganizowana dzięki funduszom MOP przez Human Rights Clinic na University of California w Berkeley w kwietniu 2004 roku. Celem tego spotkania było budowanie porozumienia pomiędzy Amerykanami i Meksykanami. Oprócz przedstawicieli instytucji publicznych wzięli w nim także

udział reprezentanci organizacji pozarządowych: Coalition Against Slavery and Trafficking z Los Angeles, Global Rights reprezentowana przez szefową Initiative Against Trafficking in Persons – Ann Jordan oraz meksykańska Sin Fronteras, reprezentowana przez prezeskę Fabienne Venet.

Global Rights w tym samym roku rozpoczęła w Meksyku swoje działania, których celem było zainteresowanie społeczeństwa obywatelskiego problematyką handlu ludźmi. Jej zabiegi spotkały się z pozytywnym odzewem organizacji Sin Fronteras, Casa Alianza, Centro Fray Julián Garcés, Centro de Estudios Fronterizos y Promoción de los Derechos Humanos. Współpraca wiązała się ze szkoleniami dla pracowników Sin Fronteras i przeprowadzeniem diagnozy sytuacji pod względem występowania handlu ludźmi w Meksyku. Raport ten został przedstawiony Organizacji Państw Amerykańskich w 2006 roku. Global Rights w 2009 roku ponownie weszła we współpracę z organizacjami z Colectivo de Organizaciones Contra la Trata de Personas. Sfinansowała i przeprowadziła szkolenie dla pracowników organizacji członkowskich.

Pod koniec 2004 roku w Meksyku rozpoczęło swoją działalność biuro Międzynarodowej Organizacji do spraw Migracji, a jedną z jego komórek był od początku Program przeciwko Handlowi Ludźmi. Ten program, koordynowany przez Fernando Ezetę, miał trzy obszary działania: pomoc i wsparcie dla ofiar, administrowanie programu łączenia rodzin ofiar handlu ludźmi oraz *advocacy*, czyli działania na rzecz polityki przeciwko handlu ludźmi. W tym ostatnim zadaniu MOM w pierwszym etapie swojej działalności współpracowało z OPA i Międzynarodową Komisją do spraw Kobiet, a po stronie meksykańskiej z Narodowym Instytutem do spraw Migracji (*Instituto Nacional de Migración*) oraz Narodowym Instytutem do spraw Kobiet (*Instituto Nacional de las Mujeres*).

Od początku funkcjonowania misji MOM w Meksyku współdziałała z organizacjami pozarządowymi, z Sin Fronteras, Casa de las Mercedes, Centro Fray Julián Garcés, Centro Matías de Córdoba, Albergue Belén, Casa Alianza, Casa del Migrante Frontera con Justicia oraz z Mónica Salazar. Była również w kontaktach z wszystkimi innymi podmiotami z ruchu przeciwko handlowi ludźmi: MOP, UNICEF, PROTEJA.

W 2006 roku MOM wydała dwie publikacje dotyczące problemu handlu: pierwszą był podręcznik *Trata de personas. Aspectos básicos* napisany przez Fernandę Ezetę, drugą – *La trata de mujeres, adolescentes, niñas y niños en México. Un estudio exploratorio en Tapachula, Chiapas* autorstwa dr. Rodolfa Casillasa. Warto w tym miejscu nadmienić, że dr Casillas, zaproszony do tego projektu przez szefa misji Juana Artołę, jest obecnie najważniejszym ekspertem, który doradzał komisjom kongresowym w trakcie prac nad ustawą o handlu ludźmi i podczas kształtowania się FEVIMTRA (*Fiscalía Especial*). Z kolei podręcznik F. Ezety jest nadal używany podczas szkoleń, które organizuje Międzynarodowa Organizacja do spraw Migracji, ale również jest podstawą dydaktyczną dla działań edukacyjnych PROTEJA. *Trata de personas. Aspectos básicos* opiera się głównie na publikacjach wydanych przez MOM, na dwóch opracowaniach wydanych przez Global Rights (z których jedno to to wcześniej wspomniane), na raportach agencji ONZ i MOP oraz raportach Departamentu Stanu i Departamentu Sprawiedliwości USA. Jest zatem adaptacją na grunt meksykański dotychczasowej wiedzy zgromadzonej przez organizacje międzynarodowe.

Warto zauważyć, że wszystkie trzy publikacje, raport Sin Fronteras i Global Rights, studium handlu ludźmi w Chiapas i podręcznik MOM, posługują się terminem *trata de personas* na określenie angielskiego pojęcia *trafficking in persons*, czyli w języku polskim „handel ludźmi”, a tym samym używają terminu *trafico de migrantes* dla określenia *people smuggling*, czyli przemytu ludzi.

Mimo że w tych publikacjach w sposób jasny i właściwy dokonano tłumaczenia, a przez to zaszczepienia takiej terminologii na grunt meksykański, te pojęcia były i są mylone w Meksyku. Na przykład Bilateral Safety Corridor Coalition przeprowadziła w 2005 roku kampanię prewencyjną z plakatami o hasle „Busque más allá de lo superficial. El tráfico ilegal de personas es una forma moderna de esclavitud” („Spójrz głębiej. Nielegalny handel ludźmi jest współczesną formą niewolnictwa”), co wywoływało konfuzję wśród Meksykanów, dla których przemyt migrantów do Stanów Zjednoczonych nie wiązał się z niewolnictwem. Przez to złe tłumaczenie kampania mogła być potraktowana jako amerykański sposób na odstraszenie nielegalnych imigrantów.

Ten przykład wskazuje, jak istotna jest umiejętna interpretacja pomysłów zagranicznych w procesie dyfuzji międzykulturowej. W takim kontekście ukazuje się twórcza adaptacja, do jakiej doszło w procesie powstawania ruchu przeciwko handlowi ludźmi w Meksyku.

Podsumowując działalność Międzynarodowej Organizacji do spraw Migracji, trzeba powiedzieć, że jej projekty przyczyniły się do rozpowszechnienia wiedzy o handlu ludźmi i do powstania sieci organizacji, które posiadały wiedzę o zjawisku opartą na międzynarodowych publikacjach i prawie.

Kolejną okazją do rozprzestrzeniania wiedzy na temat zjawiska i polityki przeciwko handlowi ludźmi był projekt realizowany przez Concerned Women America (CWA) dzięki grantowi Departamentu Stanu. Był on implementowany w latach 2005–2006. Po stronie meksykańskiej wzięły w nim udział następujące organizacje: Capacitación Integral y Cultural, S.C., Coparmex, Pastoral de la Movilidad Humana, Corporativo Angloamericano, S.C., Salvation Army in México, UNIFEM, Families United in Christ, Bilateral Safety Corridor Coalition, Red Familia, Mexico's Consul in Dallas, Fundación Infancia, Desarrollo Integral de la Mujer y su Entorno, Casa sobre la Roca, Comisión Mexicana de Derechos Humanos, Familias y Sociedad A.C., Fundación Infancia A.C., Red y Rutas.

W pierwszej fazie tego przedsięwzięcia w Waszyngtonie odbyło się pięciodniowe szkolenie, w którym zaproszeni goście z Meksyku byli uczeni przez amerykańskich urzędników federalnych oraz ekspertów wywodzących się albo z akademii, albo z organizacji pozarządowych. Kurs zawierał wykłady przedstawiające zjawisko oraz amerykańską strategię antytraffickingową (tzw. *3P's approach* pochodzącą od angielskich słów: *prevention* – zapobieganie, *protection* – ochrona ofiar i *prosecution* – ściganie sprawców). Kurs akcentował takie problemy, jak handel kobietami i dziećmi do seksbiznesu, seksturystyka, prostytutka. Ponadto promował jeden z nurtów ideologicznych światowego ruchu przeciwko handlowi ludźmi, który utożsamia prostytutkę z handlem i sprzeciwia się uznaniu prostytutki za pracę.

W drugiej fazie tego projektu działania przeniosły się do Meksyku, gdzie Casa sobre la Roca utworzyła organizację Fundación Camino a Casa, Meksykańska Komisja Praw Człowieka (*Comisión Mexicana de Derechos Humanos*) przeprowadziła kampanię lobbingową w mieście Meksyk dotyczącą wprowadzenia zmian prawnych ułatwiających ściganie handlu ludźmi, z kolei Fundación Infancia prowadziła szkolenia dla sektora turystycznego na temat wykorzystywania seksualnego nieletnich.

Obecnie niektórzy uczestnicy projektu CWA (*Fundación Camino a Casa, Fundación Infancia, Pastoral de la Movilidad Humana*), którzy nadal biorą udział w ruchu meksykańskim przeciwko handlowi ludźmi, należą do *Colectivo*.

W 2005 roku w Meksyku działały organizacje, które spotkały się ze zjawiskiem handlu ludźmi, co prawda bardziej teoretycznie niż w praktyce. Tylko MOM, Casa de las Mercedes i Centro Fray Julián Garcés weszły w kontakt z ofiarami handlu. W tym samym roku po raz pierwszy organizacje meksykańskie oraz intelektualiści, przy wsparciu MOM i MOP, wystąpiły publicznie pod nazwą Grupo Promotor de Legislación Antitrata de Personas, zapoczątkowując inicjatywę ustawodawczą. Koalicję tę zorganizowała firma Casals & Associates, działając na podstawie dotacji przyznanej przez USAID. Casals & Associates zaprosiła do współpracy dr. Miguela Ontiverosa z INACIPE, a on skoordynował spotkania przedstawicieli trzech renomowanych uczelni (UNAM, Colegio de Mexico, FLACSO) i ponad 20 organizacji, wśród nich Sin Fronteras, Casa Alianza, Centro Fray Julián Garcés, Coalición contra el Tráfico de Mujeres. Przedstawicielem grupy był dr Ontiveros, który stworzył projekt ustawy. Działania grupy polegały na lobbingu kongresmenów, wywieraniu nacisku poprzez media, spotkaniach z poszczególnymi legislatorami i z komisjami w Izbie Deputowanych i w Senacie oraz na zorganizowaniu konferencji przy udziale międzynarodowych ekspertów: Laury Langberg z OPA i dr. Mohameda Mattara z Johns Hopkins University. Członkowie Grupy byli stosunkowo niezależni, samodzielnie reprezentując tylko swoje organizacje, spotykali się również z politykami i mediami (np. MOM, Sin Fronteras).

W 2007 roku w kampanię lobbingową na rzecz kompleksowej ustawy dotyczącej handlu ludźmi włączyła się organizacja CEIDAS (*Centro de Estudios e Investigación en Desarrollo y Asistencia Social*). Dzięki grantowi Ambasady Stanów Zjednoczonych CEIDAS przeprowadziła kampanię informacyjną i lobbingową. W przypadku tej organizacji można mówić o dyfuzji uogólnionego przekonania w dwóch okolicznościach, kiedy koordynator programu antytraffickingowego w CEIDAS Saul Arellano odbył *study vist* w USA. Także przy okazji konferencji międzynarodowej w Senacie meksykańskim, w której wzięli udział zagraniczni eksperci z USA, Dominikany, Kolumbii, Ekwadoru, Gwatemali.

Kolejną inicjatywą o transnarodowym charakterze zakładającą wymianę informacji był projekt realizowany w latach 2007–2009 przez Catholic Relief Services, Sin Fronteras i Pastoral de la Movilidad Humana. Jednym z jego elementów było przeszkolenie pracowników Movilidad Humana przez CRS i Sin Fronteras. Z perspektywy procesu tworzenia się meksykańskiego ruchu przeciwko handlowi ludźmi można uznać te działania za pewną kontynuację procesu uczenia się oraz za element podtrzymujący zainteresowanie kwestią handlu wewnątrz środowiska katolickiego.

Ostatnią okazją dyfuzji informacji o handlu ludźmi, jaką chciałabym omówić, jest projekt PROTEJA, który był realizowany w latach 2006–2009 dzięki środkom finansowym USAID, administrowany przez firmy AED i MSI, a wykonywany przez Meksykanów. W fazie wstępnej tego programu ekspertka niegdyś pracująca w OPA – Laura Langberg doradzała lokalnej koordynatorce Gabrieli Saavedrze. Później zespół pracujący w mieście Meksyk stał się bardziej samodzielny w fazie planowania i implementacji kolejnych zadań. Kiedy projekt startował, był pomyślany tylko jako wsparcie udzielane miejscowym schroniskom dla ofiar handlu ludźmi. Wskutek sugestii pracowników meksykańskich został jednak rozszerzony o działania lobbingowe, doradcze i edukacyjne. Zespół PROTEJA był wyszkolony przez m.in. Coalition against Slavery and Trafficking z Los Angeles, a jedna osoba spośród nich odbyła *study visit* w USA, gdzie poznała również amerykański model radzenia sobie z handlem ludźmi.

PROTEJA w swoich działaniach używa materiałów prewencyjnych wyprodukowanych przez ONZ i MOM, a ich program edukacyjny powołuje się na prawo międzynarodowe i publikacje organizacji międzynarodowych, głównie ONZ i MOM (np. *Trata de personas. Aspectos básicos*). Ponadto w swoich działaniach lobbingowych i edukacyjnych wielokrotnie posiłkowała się ekspertami zagranicznymi. Pochodzili oni z różnych krajów, np. z USA, Peru, Chile, Kolumbii.

Przedstawiciele PROTEJA brali udział w spotkaniach organizacji, które później przerodziły się w Colectivo contra la Trata de Personas, jednak nie figuruje ona na liście jego członków. Najbardziej prawdopodobnym powodem tego jest oficjalne zakończenie programu, który został wchłonięty przez inne przedsięwzięcie USAID, czyli przez PRODERECHO, ponadto PROTEJA nie ma tożsamości prawnej.

Interesujące jeśli chodzi o proces dyfuzji i interpretacji treści kulturowych jest nieortodoksyjne podejście PROTEJA, która na swojej stronie internetowej umieszcza w polecanych odnośnikach stronę Femmigration, będącą bazą danych dotyczących m.in. ram prawnych prostytucji. Dla kobiet chcących się prostytuować w innych krajach link takiej strony sąsiaduje z linkiem do Coalition against Trafficking in Women, która głosi prawo każdej kobiety do wolności od prostytucji. Ponadto PROTEJA wspierała finansowo Casa de las Mercedes, która należy do sieci GAATW (będącej liderem w kwestii praw człowieka osób prostytuujących się, której to postawa jest potępiana przez USA).

Interpretując te fakty z punktu widzenia rozpowszechniania przekonań na temat handlu ludźmi, należy zwrócić uwagę na to, że pomimo podlegania wpływowi finansowemu rządu amerykańskiego i dominującego głosu amerykańskich szkoleniowców w procesie formacji zespołu PROTEJA nie doszło do bezkrytycznej recepcji tylko jednej szkoły myślenia o handlu ludźmi.

Mobilizacja zasobów

Aby wymusić działania państwa przeciwko handlowi ludźmi, podmioty zagraniczne i meksykańskie połączyły siły i wykorzystały swoje zasoby (zob. diagram 2). W dalszej części artykułu zostanie opisane, w jaki sposób doszło do komunikacji i współpracy transnarodowej przeciwko temu przestępstwu.

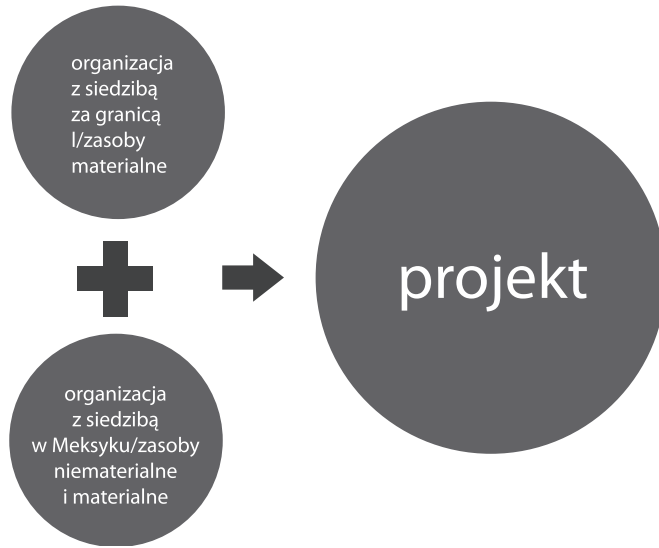

Diagram 2. Schemat mobilizacji zasobów niezbędnych do wywołania i podtrzymania meksykańskiego ruchu społecznego przeciwko handlowi ludźmi

Zasoby materialne

W latach 2004–2009 w Meksyku zostało zrealizowanych przynajmniej 11 projektów, które w swoich planach działania zawierały takie zadania, jak lobbing, kampania informacyjna, *advocacy*, tworzenie sieci organizacji. Większość z tych projektów była finansowana ze źródeł zewnętrznych, a tylko jeden był współfinansowany przez instytucje meksykańskie. Większość środków pochodziła ze Stanów Zjednoczonych (fundusze publiczne i prywatne), tylko w przypadku trzech projektów fundusze wyłożyły delegacje Unii Europejskiej w Meksyku.

W przypadku dotacji amerykańskich zazwyczaj to organizacja z siedzibą w USA stała do konkursu grantowego i to ona była odpowiedzialna przed darczyńcą (USAID, Departament Stanu), natomiast tylko CEIDAS zawiązało bezpośrednią współpracę z organami amerykańskimi (Ambasada, Departament Stanu).

Partnerzy meksykańscy oprócz niematerialnego wkładu w wykonanie zadania partycypowali również w sposób materialny. Miało to miejsce w przypadku uczestników już istniejących, którzy dysponowali infrastrukturą w postaci biur lub schronisk (były to m.in. Sin Fronteras, Casa Alianza, Casa de las Mercedes, Movilidad Humana, Centro Fray Julián Garcés, Centro Fray Matías de Córdoba).

Tabela 3. Źródła finansowania projektów realizowanych w Meksyku w latach 2004–2009, które przyczyniły się do powstania ruchu przeciwko handlowi ludźmi

Źródło dotacji	USA (PRM, GTIP, USAID)	UNIA EUROPEJSKA	MEKSYK	NIEPAŃSTWOWE
Projekt	1. MOM/OPA/Międzynarodowa Komisja do spraw Kobiet 2. MOM i in. 3. CWA i in. 4. CRS i in. 5. Casals & Associates i in. 6. MSI/AED/PROTEJA 7. CEIDAS	8. Sin Fronteras 9. Centro Fray Julián Garcés (2 projekty)	1. MOM/OPA/ Międzynarodowa Komisja do spraw Kobiet	10. Daywalka Foundation 11. Global Rights

Źródła: strona Departamentu Stanu <http://www.state.gov/g/tip/c12606.htm> (dostęp: 22.03.2010) i strona Delegacji UE w Meksyku http://ec.europa.eu/delegations/mexico/projects/list_of_projects/projects_en.htm (dostęp: 22.03.2010).

Tabela 4. Realizowane projekty

Projekt realizowany przez:	Wielkość budżetu	Działania finansowane
MOM/OP/Międzynarodową Komisję do spraw Kobiet/Narodowy Instytut Migracji/Narodowy Instytut do spraw Kobiet	168 750 USD + 39000 MEX	Lobbying, <i>advocacy</i>
MOM, Biuro w Meksyku	Okolo 370 000 USD	Tylko projekty dotyczące lobbyngu, szkoleń, <i>advocacy</i> , wsparcia technicznego władz meksykańskich, budowania sieci organizacji pozarządowych przeciwko handlowi ludźmi, utrzymania komórki przeciwko handlowi ludźmi w OIM
CWA/Movilidad Humana, Fundación Infancia, Casa sobre la Roca, Comisión Mexicana de Derechos Humanos, Red Familia	Okolo 300 000 USD	Szkolenie działaczy meksykańskich, działania lobbyngowe na terenie Meksyku, tworzenie sieci przeciwko handlowi ludźmi w Meksyku, powstanie organizacji Fundación Camino a Casa
CRS/Movilidad Humana, Sin Fronteras	Okolo 159 000 USD	Tworzenie sieci organizacji, budowanie ruchu przeciwko handlowi ludźmi wśród działaczy katolickich
Casals & Associates „Grupo Promotor de la Legislación Antitrata”	368 000 USD	Utworzenie Grupo Promotor de la Legislación Antitrata, kampania lobbyngowa i <i>advocacy</i> w mediach meksykańskich

Projekt realizowany przez:	Wielkość budżetu	Działania finansowane
MSI/AED/PROTEJA	Około 3 mln USD	Wieloletni projekt utworzenia organizacji (ale w znaczeniu funkcjonalnym, nie prawnym), która zajęłaby się tylko i wyłącznie problemem handlu ludźmi, działania lobbingsowe na poziomie federalnym, stanowym, wsparcie finansowe dla schronisk
CEIDAS	350 000 USD	Działania lobbingsowe, kampanie informacyjne dla szerokiej publiczności, polityków, naukowców, dziennikarzy, utrzymanie działu przeciwko handlowi ludźmi w organizacji
Sin Fronteras	Około 46 000 euro	Działania <i>advocacy</i> , szkolenia dla dziennikarzy, publikacja o handlu ludźmi, utrzymanie programu przeciwko handlowi ludźmi w organizacji
Centro Fray Julián Garcés	Około 132 000 euro	Kampania lobbingsowa i informacyjna na obszarze stanu Tlaxcala, utrzymanie programu przeciwko handlowi ludźmi w ramach organizacji

Źródło: opracowanie własne na podstawie wywiadów i źródeł – strona Departamentu Stanu <http://www.state.gov/g/tip/c12606.htm> (dostęp: 22.03.2010) i strona Delegacji UE w Meksyku http://ec.europa.eu/delegations/mexico/projects/list_of_projects/projects_en.htm (dostęp: 22.03.2010).

Zasoby niematerialne

Do zasobów niematerialnych wykorzystywanych w procesie powstawania ruchu przeciwko handlowi ludźmi należy zaliczyć kapitał społeczny i prestiż, jakim dysponowały organizacje i poszczególne osoby, jak również ich wiedzę i doświadczenie związane z konkretnymi problemami działania w sferze publicznej w Meksyku, dotyczącymi sytuacji migrantów i handlu ludźmi w tym kraju.

Działacze i organizacje meksykańskie w momencie pojawienia się kwestii handlu ludźmi w debacie publicznej w pierwszej dekadzie XXI wieku dysponowali siecią kontaktów i umieli wykorzystać te znajomości w kampanii lobbingsowej na rzecz walki z handlem ludźmi oraz w tworzeniu koalicji na rzecz zwalczania handlu ludźmi. Na przykład pracownicy MOM w Chiapas zaprosili do projektu badawczego dotyczącego tego zagadnienia dr. R. Casillasa, który już wcześniej badał sytuację migrantów w tym stanie, co umożliwiło szybkie wdrożenie projektu.

Casals & Associates miało kontakty parlamentarne w biurze prezydenckim, co również pomogło w kampanii lobbingsowej. Organizacja miała doświadczenie w lobbingu w Meksyku, dlatego wykorzystwała model opracowany i sprawdzony przy lobbowaniu ustawy o transparenji i prawie do informacji w działaniach Grupo de Promotor de la

Legislación Antitrata. W strategii lobbingowej Grupo de Promotor został ponadto wykorzystany prestiż instytucji akademickich takich, jak El Colegio de México, INACIPE czy FLACSO.

Organizacje w rodzaju Movilidad Humana, Centro Fray Julián Garcés i Centro Fray Matías de Córdoba dysponują dużym autorytetem i siecią kontaktów ze względu na strukturalne zakotwiczenie w organizacji Kościoła katolickiego. To oczywiście pomaga docierać do większej liczby ludzi. Instytucje te cieszą się również dużym zaufaniem i pozostają bardziej znane niż organizacje pozarządowe, które są stosunkowo młodymi podmiotami życia publicznego w Meksyku.

Sin Fronteras działa od wczesnych lat 90. XX wieku, pomagając migrantom w Meksyku. Od dłuższego czasu działa też Casa de las Mercedes, wspierając dziewczyny i kobiety będące ofiarami przymusowej prostytucji. Ich doświadczenie i autorytet pomagały merytorycznie i wizerunkowo w budowaniu kampanii lobbingowej.

Podsumowanie

W procesie powstawania ruchów społecznych istotne są dwie kwestie. Pierwszą z nich jest pojawienie się i rozpowszechnianie uogólnionego przekonania, które stanowi wyraz sprzeciwu, próbę zdefiniowania napięcia/konfliktu w strukturze społecznej oraz żądanie zmiany w pożądanym kierunku. W przypadku meksykańskiego ruchu przeciwko handlowi ludźmi ten proces miał charakter międzynarodowy – dzięki kontaktom działaczy społecznych (konferencje, szkolenia) oraz projektom (wspólne działania organizacji zagranicznych i meksykańskich) doszło do dyfuzji przekonań (dotyczących handlu ludźmi i polityki antytraffickingowej) ze środowiska międzynarodowego do meksykańskiego. Warto podkreślić, że to przekazanie treści symbolicznych wiązało się jednak z ich interpretacją i adaptacją do warunków meksykańskich.

Drugim elementem genezy ruchu społecznego jest mobilizacja zasobów materialnych i niematerialnych, dzięki którym możliwe jest zbiorowe działanie. W przypadku omawianym w tym referacie mamy do czynienia z połączeniem środków, którymi w latach 2004–2009 dysponowały organizacje zagraniczne (głównie amerykańskie) i meksykańskie.

Przedstawione dowody pozwalają stwierdzić, że meksykański ruch społeczny przeciwko handlowi ludźmi powstał dzięki inspiracji międzynarodowej oraz transnarodowej mobilizacji zasobów. Sprawia to, że działania krajowe przeciwko handlowi ludźmi są bardzo mocno uzależnione od zewnętrznych czynników, co z kolei może negatywnie odbić się na trwałości i adekwatności podejmowanych działań.